



THE NEED TO INTRODUCE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES TO THE PROCESS OF TRAINING

D. A. Yunusova

SamVMI "Uzbek Language, Department of Literature and Foreign Languages
Principal, Senior Teacher

Abstract:

This article discusses the importance of the use of pedagogical technologies in the organization of educational activities, the creation of a reflexive educational environment in the pedagogical process, the development of students' personal understanding, the formation of interest in the subject, its importance and content.

Keywords: intellectual, professional, educational, science, production, knowledge, skill, qualification, training, laboratory, pedagogical technology, objective, quality, system, specialist, intellect, ability and human character, measurement, perception, pedagogue, social, industry.

Олий таълим тизимини тубдан такомиллаштириш, мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш борасидаги устувор вазифаларга мос ҳолда, кадрлар тайёрлашнинг маъно-мазмунини тубдан қайта кўриб чиқиш, халқаро стандартлар даражасида олий малакали мутахассислар тайёрлаш учун зарур шароитлар яратиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелда "Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-2909-сон қарорида белгиланган вазифалар қаторида ўқув жараёнига халқаро таълим стандартларига асосланган энг замонавий педагогик технологиялар, таълим дастурлари ва ўқув-методик материалларни кенг жорий этиш энг муҳим вазифалар этиб белгиланди.

Бутунги кунда республикамызда иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, маънавий асосларини мустаҳкамлаш борасида кўпгина ишларни амалга оширилди. Уларни давом эттириш эса ёшларимиз қўлида. Шу сабабдан ҳам мавжуд имкониятларимиздан тўлиқ фойдаланиб, ёшларимизга бўладиган эътиборни янада кучайтириш даркор. Зеро, ёшлар тарбиясига бурч ва маъсулият нуқтаи назаридан ёндашиш келажагимизни шакллантириш гарови бўлиб қолади.

"Бозор иқтисодиёти ислохотларини амалга оширишда қандай чора-тадбирлар кўрилишидан қатъий назар, малакали мутахассислар этишмас экан, қўйилган мақсадга эриша олмаслигимиз мумкин. Малакали мутахассисларни тайёрлашда олий таълим муассасалари янгича ёндашувларни ишлаб чиқиш вақти келди" – деган эди Ўзбекистоннинг биринчи Президенти И.Каримов [1].

Юқоридаги муаммоларнинг ҳал этилиши ҳар томонлама бозор муносабатлари талабларига жавоб бера оладиган юқори малакали мутахассисларни тайёрлашга боғлиқ. Чунки, иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида мустақил республикамыз олдидаги янгидан-янги мақсад ва вазифаларни англаб етган, ҳар томонлама етук, замон талабларига мос келувчи билим



ва тажрибага эга бўлган мутахассисларгина республикаимиз иқтисодий-ижтимоий ривожига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшиши мумкин. Бироқ, янги шароитда самарали фаолият юрита оладиган малакали мутахассисларни тайёрлаш борасидаги муаммо ва камчиликларнинг мавжудлиги туфайли, юқорида айтиб ўтилган хусусиятларни ўзида мужассам етган мутахассисларни тайёрлашда қатор тўсиқлар бўлиб, уларнинг ечимини топиш бевосита республикаимиз иқтисодий тараққиётини белгилаб берувчи ҳал қилувчи омиллардан бири ҳисобланади.

Шунинг учун иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида ҳамда таълим тизимини ўрганиш асосида мамлакатимиз иқтисодиётида эришилган ютуқларни атрофлича таҳлил этиш, мавжуд муаммо ва камчиликларни бартараф этиш ҳамда иқтисодиётни ривожлантириш усуллариини илғор хорижий тажрибалардан самарали фойдаланиш орқали таълим тизимини янада такомиллаштириш масалалари илгари сурилади. Бунда, асосий эътибор Ўзбекистонни жаҳон иқтисодиётига интеграциялашуви жараёнини жадал суръатларда ривожлантириш, бунинг учун мамлакатимиз ташқи иқтисодий фаолиятини эркинлаштириш борасида кечиктириб бўлмайдиган чора-тадбирларни амалга оширишга қаратилади.

Глобаллашув шароитида мамлакатимиз олий таълим тизимида малакали мутахассисларни тайёрлаш тизимини замон талаблари даражасида қайта ташкил этиш мақсадида мазкур таълимнинг халқаро андозаларидан самарали фойдаланиш долзарб аҳамият касб этмоқда. Чунки, дунёнинг ривожланган ва бозор иқтисодиёти амал қилаётган мамлакатларнинг деярли барчаси янги механизмнинг кескин ўзгаришларига мослаша оладиган ва ҳар қандай шароитда рақобатлаша оладиган малакали мутахассисларни тайёрлаш борасида замонавий таълим тизимига эгадирлар.

Масалан: АҚШ, Германия, Япония, Франция ҳамда саноат ва интеллектуал жиҳатдан ривожланган мамлакатлар тажрибаси таҳлили шуни кўрсатадики, барча даражадаги малакали ва рақобатга қодир кадрлар тайёрлашга қуйидагидар туфайли эришилади:

- таълим, илм-фан ва ишлаб чиқариш ўртасидаги интеграцияси;
- таълим муассасалари тури ҳамда илм-фан, техника, технология ва иқтисодиётнинг ютуқлари асосида ишлаб чиқилган таълим дастурларининг вариативлиги;
- таълим тизимини иқтисодиётнинг устувор ва фойда келтирадиган соҳасига айлантирилгани;
- таълим муассасаларини замонавий ўқув-услубий адабиёт ва моддий техник база билан таъминлангани;
- таълим тизимига малакали педагог ва мутахассислар жалб этилгани;
- таҳсил жараёнининг компьютер ва информатика жиҳозлари билан таъминлангани;
- объектив назорат ва кадрлар тайёрлаш сифатини баҳолаш тизимлари қўлланилгани;
- мутахассиснинг интеллекти, қобилияти ва инсоний хусусиятларини ўстириш, ўлчаш ва баҳолаш муаммолари, шунингдек унинг профессионал идроки муаммоси бўйича психологик-педагогик тадқиқотлар бажарилгани;
- педагогларнинг моддий ва ижтимоий муҳофазаси юксак даражада таъминлангани.



Олий таълимнинг республикамизнинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий-маънавий ривожини таъминлашда ўзи танлаган мутахассис бўйича бозор иқтисоди шароитида ишлашга лаёқатли, малакали, иқтидорли, рақобатбардош кадрларни тайёрлашдан иборатдир.

Олий таълим муассасаларида таълим жараёнини жумладан, ўқув машғулоти ташкил этиш, бошқариш ва ривожлантириш давлат таълим стандартлари талаблари асосида ташкил қилишнинг илмий асосланган тизимини яратишга эришиш билан Миллий дастурда белгиланган мақсад ва вазифаларини ижросини таъминлашда кенг имкониятлар яратилади.

Шунинг учун ҳам Миллий дастурда таълим жараёни, мазмунини ислоҳ қилиш асосан меъёрий ҳужжатлар мажмуи (Давлат таълим стандарти, ўқув режалари ва фан дастурлари) асосида, кадрларга таълим-тарбия бериш миллий истиқлол ғояларига мувофиқ амалга оширилиши алоҳида таъкидлаб ўтилган [2].

Олдимизда турган буюк вазифаларни ечишнинг асосий омили, уларни ҳал қилишнинг ягона шarti, баркамол шахсни, ҳар томонлама етук авлодни тарбиялаб вояга етказишдан иборат.

Юртимизнинг ёруғ келажagini, халқимизнинг ҳеч кимдан кам бўлмасдан фаровон яшашини таъминлашга қаратилган бу вазифаларни адо этиш, барчамизнинг инсоний бурчимиз.

Юртбошимиз белгиланган вазифалардан келиб чиқиб, Миллий дастур доирасида таълимнинг устувор йўналишлари лойиҳаси ишлаб чиқилди. Барча таълим йўналиши бўйича намунавий ўқув режа ва фан дастурлари ҳамда қатор меъерий-ҳуқуқий ҳужжатлар қайта кўриб чиқилди, таълим сифатини ошириш мақсадида ўқув жараёнига замонавий педагогик технологияларни қўллаш, машғулотларни интерфаол усулда ўтказиш, талабаларда мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантириш, муаммоли топшириқларни бажариш, педагогик ҳамда инфор­мацион технологиялардан унумли фойдаланиш каби услублар кенг қўлланила бошланди.

Узлуксиз таълимни ташкил этишда унинг жаҳон талаблари даражасида бўлишига аҳамият бериш кераклиги, давлат таълим стандартларини жорий этиш ва унинг механизмини ишлаб чиқиш муҳимлиги устувор соҳа сифатида кўриб чиқилган. Унинг талабларидан келиб чиқиб, олий таълимнинг давлат таълим стандарти ишлаб чиқилади. Стандартлар талабаларга бериладиган таълим мазмунининг мажбурий минимумини ҳамда битирувчиларнинг тайёргарлик даражасига қўйилладиган талаблар мажмуасини белгилаб беради. Таълим мазмунининг мажбурий минимуми фан дастурлари ва дарсликларда тўлиқ ўз ифодасини топиши шарт. Битирувчиларнинг тайёргарлик даражасига кўра талаба муайян босқичда эгаллаши шарт бўлган билим, кўникма ва малакаларининг минимал миқдори белгиланади.

Бугунги кун талаблари мутахассислик фанлари ўқув машғулотлари сифатини ошириш масаласига янгича ёндашишни, бажарилган ишлар билан чекланмасдан, уни мунтазам равишда такомиллаштириш, янги услуб ва шакллари­ни ишлаб чиқиш, амалиётга жорий этиш каби муҳим вазифаларни қўймоқда. Жумладан, олий таълим муассасаларида барча мутахассислик фанлар бўйича ўқув машғулоти ташкил этиш билан чекланмасдан, уларни янги муаммоли масалалар, топшириқлар, вазифалар билан бойитиш устида иш олиб бориш барча уларнинг бош масалаларидан бирига айланиши лозим.



Ҳар бир таълим йўналиши бўйича мутахассислик фанлари ўқув машғулотини жараёнининг мантикий-тузилиш шаклини (ўқув машғулотини ташкил этишда кетма-кетлик) аниқлаш, уларни бевосита ҳаёт талабларига мослаштириш, муаммоли топшириқларни тузиш, улар асосида услубий тавсиялар ва кўрсатмаларни тайёрлаш, педагогик технологияларнинг замонавий турларини қўллаш, тажрибадан ўтказиш, натижаларига қараб, ўқув жараёнига жорий этиш ва шу тариқа талабаларда касбий кўникма ва малакаларни шакллантириш ҳамда ривожлантиришга эришиш, педагоглар фаолиятини рағбатлантиришда барчага бир хил ёндашиш принципларидан воз кечиш, унинг ўрнига уларнинг фаоллигига ва ўқув машғулотини сифатини оширишга тааллуқли бўлган муайян ишининг сифати, ҳажмига қараб, моддий-маънавий рағбатлантириш лозим.

Бу борада таълим муассасалари раҳбарларидан ҳар бир педагог фаолиятига принципааллик билан ёндашиш талаб этилади. Қайд этилганлардан келиб чиқиб ҳамда ўқув машғулотини сифатини янги босқичга кўтариш мақсадида қуйидагиларни амалга ошириш лозим:

- фанлар бўйича тайёрланган топшириқлар асосида ўқув машғулотини ташкил этиш;
- тайёрланган муаммоли топшириқларни таянч олий таълим муассасаларининг илмий-услубий кенгашларида атрофлича муҳокама этиш ва тегишли қарор қабул қилиш тартибини ўрнатиш;
- тайёрланган муаммоли топшириқларни керакли миқдорда кўпайтириш, олий таълим муассасаларига тарқатиш ва муаллифлар гуруҳини моддий-маънавий рағбатлантириш ва бошқалар.

Ўқув машғулотини талабалар фаоллигини ошириш мақсадида қуйидаги услубларни кенг қўллаш лозим:

- аудиторияларни замонавий техника воситалари билан жиҳозлаш ва улардан ўқув машғулотини унумли фойдаланиш, машғулотларни кичик гуруҳларда ташкил этиш;
- ўқув машғулотини замонавий педагогик технологиялар, интерфаол усуллардан фойдаланишни йўлга қўйиш;
- талабалар томонидан тайёрланган ва берилган саволларнинг мазмун-моҳиятига алоҳида эътибор қаратиш, саволлар сифатига қараб, талабаларнинг муайян ўқув машғулотини мавзуси бўйича тайёргарлик ҳолатини аниқлаш, уларда мавзу бўйича фикрлаш, мустақил билим олиш, мавзуга оид адабиётларни топиш, улардан фойдаланиш ва таҳлил этиш кўникмаларини шакллантиришга эришиш;
- ўқув машғулотини мавзуси бўйича талабалар тўплаган маълумотларни ўзаро муҳокама этиш, билдирилган танқидий ва мустақил фикрларни таҳлил этиш, уларни умумлаштириш;
- педагогларнинг ўз вазифаларига масъулият билан ва талабаларга билим беришда содиқона ёндашишларини англаш мақсадида ички назорат бўлимларининг фаолиятини кучайтириш ҳамда талабалар орасида “Педагоглар талабалар нигоҳида” мавзусига бағишланган сўровномаларни ўтказиб туриш, натажаларини атрофлича муҳокама этиш;



- ўқув машғулотни сифатини ошириш бўйича хориж тажрибаларини ўрганиш, умумлаштириш ва республикада қўлланилиши мумкин бўлганлари бўйича услубий қўлланмаларни ишлаб чиқиш.

Талабаларни эгаллаётган касбига мувофиқ ўқув машғулотини ташкил этиш учун аниқ йўналтирилган чора-тадбирлар ишлаб чиқиб, белгиланган вазифаларни амалга ошириш лозим. Уларни ўқув машғулотни жараёнида касбий фаолиятда юқори кўрсаткичларга эришган, рақобатбардош кадрлар тайёрлаш тажрибасига эга малакали ишлаб чиқариш мутахассисларига “Устоз-шогирд” методи асосида бириктирилишини йўлга қўйиш муҳим [3]. Бу методнинг амалга оширилиши олий таълим муассасалари ва ишлаб чиқариш корхоналари ўртасида ўзаро ҳамкорлик ва манфаатли интеграцияни шакллантириш, амалиётни давлат таълим стандартлари талаблари даражасида ташкил этиш, талабаларнинг ишлаб чиқариш ва диплом олди амалиётларини дастур талаблари даражасида юқори савияда ўтказилишини таъминлаш, битирувчиларни мутахассисликларига мос равишда бандлигига эришишга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. – Т.: Ўзбекистон, 1995.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури тўғрисида”ги қонуни. Ўзбекистоннинг янги қонунлари. 18-сон. Адолат. 1998.- 281 б.
3. Х.Юлдашев., С.Булатов. Устоз ва шогирд одоби. Ўқув услубий қўлланма.-Тошкент. 2005.
4. 2012 йил 28 май қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Малакали педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда олий таълими муассасаларини шундай кадрлар билан таъминлаш тизимини янада такомиллаштиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори.
5. Аҳлидинов Р. Ш. Ўзбекистон Республикасида таълим муассасаси таълим тизимини бошқариш хусусиятлари (назарий-методологик жиҳатлар). – Тошкент:ЎЗПФИТИ, 1997.